

AN. II
1927

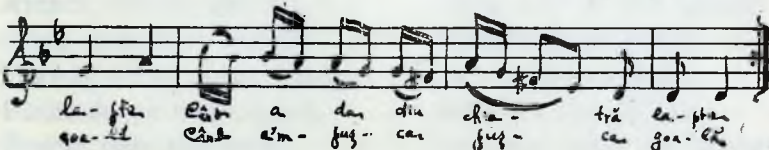
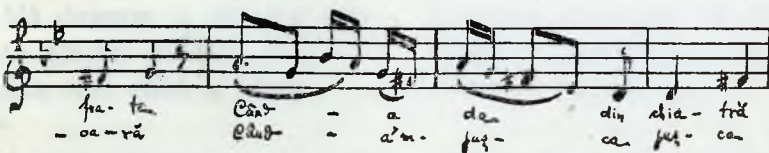
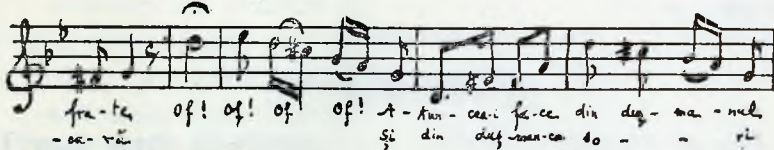
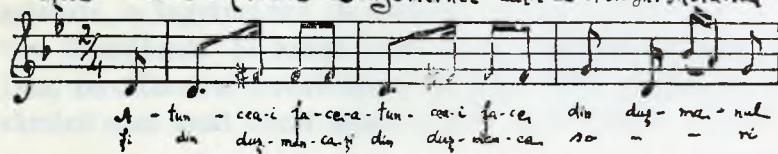
FĂT-FRUMOS

Nr. 4

REVISTĂ DE LITERATURĂ ȘI FOLCLOR

Redactor: Leca Morariu

Rax Din Mitocul-Dragomirnei ascit de Alex. Gh. Morariu

AN. II

1927

FĂT-FRUMOS

REVISTĂ DE LITERATURĂ ȘI FOLCLOR

REDACTOR: LECA MORARIU

Nr. 4

† Dimitrie Dan

născ. 8/20 Oct. 1856, mort 25 Maiu 1927,

Unul dintre cei mai stăruitori pioni culturali ai generației bătrâne din Bucovina, a ajuns și el la capătul obștescului drum al tuturor. Moartea l-a prididit în plină muncă și o bună parte din scrisul lui rămâne răvășit în vraștea manuscriptelor neisprăvite.— De altfel aproape tot scrisul lui, și mai ales acesta din urmă, se resimte ca de un fel de pripă, care dădea mai mult o adunare, o îngrămădire de material, decât o ordonare sau cercetare disciplinată. Și totuși, prin atâtea realizări ale sale, Dimitrie Dan, cercetător al trecutului și al folclorului nostru, va stăruii să rămână mai mult decât numai pilda unei atât de vioaie energii.

L. Mărin

Cântece

Frunză verde de-alunea,	Când o întorcea pe față
Mă duceam la mândra mea,	N'o mai cunoșteai de ață;
O găsiam c'o rufă rea;	Când o întorcea pe dos,
Cea mai bună o cârpie.	Petecile curgeau jos . . .

Atunci, lele ne-om lua,	Când a fi de s'a tâmpla
Când putea-vei număra	Soarele să fi greșit
Frunza de pe două lunci,	Să răsără'n asfințit,
Părul de pe nouă junci,	Iară apa din vâlcea
Penele dela doi cucii,	La izvor când s'a 'nturna.
Părul dela opt haiduci.	Tocma-atuncea ne-om lua!
Ș'ncă-atunci ne-om mai lua	

Nu-mi da, Doamne, bogăție,	Nu-mi da, Doamne, nici avere,
Numai om să-mi placă mie;	Numai om pe-a mea plăcere.

Negru, Doamne, îi pământul	De vin bagă mă'n pământ:
Da mai negru mi-i urâtul!	Dragostea și om frumos
Urîtul și omul hâd	Din pământ iară m'au scos!...

*

Leliță, cu ochii verzi,	Altă mândră că mi-oiu prinde,
Și cu vorbe și dovezi,	Mai de soiu și mai frumoasă,
Nu gândi, mândră, gândi,	Nu ca tine o dupuroasă;
Că ca tine n'oiu găsi.	Mai de soiu și mai de viță,
Numai mâna de-oiu întinde	Nu ca tine-o cucaviță!

Din Straja, jud. Rădăuți culese de

Dimitrie Dan

Pentru cea mai artistică scrisoare a lui Creangă

De fapt scrisoarea descoperită de neostoiitul cercetător al lui Creangă, pâr. E. D. Furtună¹⁾ e (cum zicea cronicarul M. Sandu din „Floarea Soarelui“ I 1927, 78) „nu numai cea mai veche din câte scrisori cunoaștem dela Creangă — venind din 3 Iulie 1862 — ci-i și cea mai artistică, cea mai . . . *Crengoasă*“ dintre scrisorile lui Creangă.

O fericită invenție a umoristului Creangă ca aceasta d. p., că cutare *prohesore* (formă ridiculizantă pentru atunci curentul *profesore*), în afară de „patru care de cărbuni din pădurea Dumescnicului, pentru văcsuitu opincile, și apă câtu va pute bea, cu calu cu totu, din pârîul trecătoru pe lângă Cășăriă“ și'n „afară de alte venituri ce-i mai curgu de pe dealul Cetăței, când vine vr'o ploaie repede.“ — mai are și „trei mii de zile pe unu anu de lei“, nu e oare preludiul marelui Creangă de mai târziu?

Pâr. Furtună a avut grija de a-și însoți prețioasa s'a descoperire cu o serie de foarte binevenite note lămuritoare. Și totuși rămân în jurul acestui . . . debut literar al lui Creangă încă atâtea chestiuni de lămurit, atâtea posibilități de glosare. Iată câteva

Creangă glumește: „m'am dusu la Pru!! u! utu, și amu făcutu feredeie de pungă“. — Pentru excesul lui Creangă în băi de Prut vezi mărturia incidentalului colaborator al lui, Constantin Grigoriu (Grigorescu) în „Ion Creangă“ II 1909, 323-324, unde între altele cetim: „Creangă a făcut de vr'o șase ori în acea zi baie stând în apă câte un ceas și un ceas și jumătate, și încă n'ar fi ieșit din apă, dacă ceilalți tovarăși nu l-ar fi zburătuț cu pietre..“ Iar Zaheiu Grigoriu, în același „Ion Creangă“ II 1909, 336 ne

¹⁾ Vezi „Făt-Frumos“ II 1927, 33-37.

mai informează d. Creangă că „obicinuia să se ducă la Prutsă prindă sco ci pe cari le mânca cu multă pofită.”

Crastavetele cel „de doi coți și jumătate”, crescut atât de minunat în grădina *Arhi-man-Dracului* (= Arhimandritului!!) „Merișesco”, încât „merită a fi dusu la ecsposiția dela Frumoasa, în casele lui Grama, să se mureze” — n'o fi, Doamne ferește, una din acele atât de sugubețe și de echivoce perifraze ale lui Creangă ca d. p. „Și noroc de vărăticence, care au știut a-i dămoli, luându-i cu binișorul și a-i face să-și bage săbiile în teacă; spuindu-le că cei ce scot sabia, de sabie vor peri!” *Amintiri din copilărie* III; „căci pe cât era de frumoasă, pe atât era și de darnică, mititica” (sc. fata vornicului și crâșmărița dela Rădășeni) *Amintiri* III; „Căci, fără să vreau, aflasem și eu păcătosul câte ceva din tainele călugărești, umblând vara cu băieții după ... bureți, prin părțile acele, de unde prinsesem și gust de călugărie ... Știi, ca omul cuprins de evlavie” *Amintiri* IV; — „Apoi dă, cinstite părinte — ci-că ar fi răspuns ele cu smerenie — lâna asta ne mănâncă, păcatele noastre, dar n'am mai veni noi!” — *Moș Nichifor Coțcarul?* ... — „Trebuie să-i ascultăm că sfințiile lor știu mai multe decât noi, păcătoasele!” — *Moș Nichifor Coțcarul?* ...

„*Parochu a coșului*” în fraza „pentru malmurul și ghergheteagul parochu a coșului de biserică” — n'o fi fiind un joc de cuvinte pentru *bisericosului*?

Galanteriile și strășnicirile lui Creangă față de *D-na „E... le... nu... ța”* („Eu să mai salutu și pe amicii prieteni a D-Voastre: sărutări amicabile din parte-mi d-lui Georgiu, — precum mâinile, gurița și ochii D-nei E... le... nu... ța...”, rugându-i totu odată de iertare! căci zicu amicalminte; iar de-așu fi acolo, v'așu arăta în faptă, deacă nu m' așu trezi cu vr'o câteva testele de pumni pe lângă spinare. Aoileo! rău mă doare!!!”) — or fi meritând și ele crezare, date fiind alte similare mărturii ale lui Creangă: „cum torceam eu de-a mai mare dragul pe întrecute cu Mărinca, și cum sfârâia fusul roții, așa-mi sfârâia inima'n mine de dragostea Măriucăi! ... Și-mi aduc aminte, că odată noaptea, la o clacă de dezghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarec din sân ... care era s'o bage în boale pe biata copilă, de n'aș fi fost eu acolo” *Amintiri* II; sau d. p. frageda idilă¹⁾

¹⁾ Pe urma căreia ne poartă cu atâta meșteșug și M. Sadoveanu, *Pe o pagină a „Amintirilor”* în vol. *Un instigator* 1912, 81 și u. și'n broșura *În amintirea lui Creangă*, Iași 1920, 37 ș. u.

dela Fălticeni-Vechi, unde (în 1854) elevul - catehet Ion Ștefănescu Creangă băciuia cum n'ar fi putut băciui în sânul lui Avram, la „copila popei”: „Pentru două merțe de orz și două de ovăs, nu era să las copila popei dela Folticeni-Vechi nemângâiată „*Amintiri* III - și: „la Folticeni-Vechi era mângâiere pentru mine“ ibid. III - până ce: „m'am întors la câmp, cu zgărđița dela gâtul copilei, c'o năframă cusută frumos cu flori de mătasă și cu sânul plin de mere domnești“ ibid. III; ori la pomenita frumoasă și darnică crâsmăriță dela Rădășeni: „Și ea tot ar fi stat mai mult cu noi, dacă n'am fi alungat-o prostește, mulțămindu-î câte c'o sărutare plină de foc!“ *Amintiri* III; sau: „în sărbători o luam hăbăuca prin cele sate, pe unde știam că se fac hori. În Rădășeni, sat mare, frumos și bogat, am jucat la trei jocuri într'o singură zi“ *Amintiri* III; și: „pașlind-o așa cam pe după toacă . . la clăci în Humulești . . și după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprintare . . Și mai bine să rămâi pe loc, loane, chitiam în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiet și să te usuci de dorul cui știu eu, văzând cu ochii. . . “ *Amintiri* IV.

Și, în sfârșit, mărturia „visului“ cu Cetatea-Neamțului: „Astă noapte, când scriamu, amu visatu că mă suiamu la Cetatea Neamțului, cu proviantu de trei paști ș'unu cozonacu, . . . [și vin] într'unu ulcioru și cu mai mulți companioni și companioane . . . Ce frumoasă petrecere!!!“ — mărturia aceasta deci alăturată de cea a lui M. Sadoveanu (*Humuleștii lui Creangă* în vol. *Oameni și locuri* I 1908, 39): „... Câteodată, când nu mai putea, pornia, săracul, într'o întinsoare și se opria aici . . . Se ducea să vadă fețele îmbătrânite ale prietenilor zilelor de lumină, colinda dintr'un capăt într'altul satul lui care-i era drag ca o tinereță, ca o dragoste pierdută, după aceea lua lăutari și cofe cu vin bun și se urca pe zările dealurilor . . . Acolo, sus, îi cântau lăutarii cu foc, și el, cu ai lui, trecea pe creste privind ce pierduse pentru totdeauna . . . Cinstia cu cei din juru-i și bea un păhar, fără bucurie, pe când un meșter cântăreț îi zicea din gură și din alăută domol și cu tremur, de s'auzia cântarea până'n vale, până la limpedea Ozană:

Pasăre galbănă'n cioc,
Rău mi-ai cântat de noroc. . .

Leca Morariu

Penumbră

Când peste noi izbitu-s'au noroade
Ca un şuvoiu cu straşnice talazuri
Ce, valuri răsturnând peste zăgazuri
În şesuri blânde apele-şi sloboade —
Într'un mormânt pecetluit pe veacuri
În besna vremii ele ne'ngropară,
Nepomeniţi de vechea slovă rară
Din scris gândit de frunţi sub comanacuri,
Dar noi trăiam — ascunşi ca o comoară —
Prin codrii deşi, pe-a plaiurilor schele,
Strujind săgeţi cu vârfuri ce omoară.
Şi înfrăţiţi cu flori şi cer şi stele
Cântam din fluier cântec ce coboară
Din înălţimi prin rost de păserile.

C. Berariu

1. Urban - Iarnik către I. Negruzzi

(Scrisoare¹⁾ inedită)

Praga 17/10 1888.*

Prea stimate Domnule,

Ieri am priimit o scrisoare din partea d-lui Socec, care mă face, să îndrănesc a Vă scrie şi D-vstre câte-va rînduri. Gîndind, că de câţi-va ani încoace Convorbirile Literare au trecut cu totul în proprietatea d-lui Socec, i am scris şi l'am rugat, dacă se poate, să mi dea anii cei din urmă ai Cor. Lit. de când au trecut în proprietatea lui, cu un preţ scăzut şi i-am şi pomenit, că pe D-stră vă cunosc personal şi dac' ar fi trebuinţa, ca D-stră să sprijiniţi cererea mea, l'am rugat, să vă spuie un cuvînt despre afacerea, ca să-l orientaţi dacă merit ori nu, să se facă o aşa abatere dela praesă pentru mine.

Acuma aflu, că C. L. au tot rămas proprietatea D-iei V-stre şi că atîrnă numai dela D-vstră dacă mi veţi acorda ceea ce cer. D-l Socec mi scrie, c'ar fi chiar cu putinţă ca D-vstră să mi acorde un exemplar gratis. N'ar fi pentru întăiaşi dată, că mi s'ar face o aşa concesiune, căci încă în vremea petrecerii mele la

¹⁾ Pusă la dispoziţia noastră de d-l Gh. Cardaş.

* Localitatea şi data sînt scrise la sfîrşitul scrisorii. N. Edit.

Viena căpătam toate (sau aproape toate) numerile, ce i se trimiteau gratis D-lui prof. Mussafia*, care nu le cetea nici odată, fiindcă n'ajunsesse la atari cunoștințe practice de limba română, să fi putut a le citi și pricepe, fără osteneală.

Mi aduc foarte bine aminte, cu câtă bucurie băgam mâna la locul unde păstră numerile acestea pentru mine. Bucuria, ce o simțeam, se arăta așa de tare pe față 'mi, încât totdeauna își ridea de mine în mod benevolent.

Cât de bine mi ar părea, dac'aș fi în stare, să mi procur toate cele trebuincioase pentru studiile mele de limba și de literatură română și ori și cine, care nu știe, cum stă treaba, ar crede, că în pozițiunea mea de profesor ordinar de Universitate lesne pot să cumpăr de toate. Durere, că nu e așa: plata mea de profesor abia ajunge, să acopăr cheltuielile împreunate cu susținerea unei familii număroase, din care cel mai mare băiat începuse să meargă în I-a clasă gimnasială. Dacă pentru seminarul limbilor romanice, al cărui director sînt, n'aș avea o mică dotațiune, zău, nici n'ași ști cum aș fi în stare să mi țin prelegerile mai cu seamă de limba și literatura franțuzească, pe care s'înțelege, trebuie s'o cultivez nainte de toate.

Și dacă cel puțin aș căpăta banii, ce mi se datoresc din partea Românilor, sau dacă aș câștiga ceva prin lucrările mele. Așa tînărul ...pirescu mi mai datorește 400 lei pentru ținerea lui la mine acum 7—8 ani, traducerea Bunichii la Sibiu** nu mi aduce nici un ban, și nici lucrarea atît de obositoare cu glossarul meu la „*Doine și strigături din Ardeal*“*** nu mi aduse nici un folos material [într'adevăr nici nu-l cerusem], numai în zilele din urmă am căpătat vr'o 7 floreni pentru articolul meu despre Academia Română din București, ce l'am scris pentru un dicționar de Conversațiune boem, care anul trecut a început să apară la Praga.

Să mă iertați, că scriindu-Vă pentru întâia dată în viața mea [ba paremi-se că v'am și scris odată ceva în privința traducerii mele „Pavel Cătană“**** care avusese onoarea fi primită în C. L.],

* Celebrul romanist, fost profesor la Universitatea din Viena.

** *Bojena Niemțova*, „*Bunica*“, roman din viața cehă dela țară, tradus de Iarnik și publicat la Sibiu în 1885.

*** Cunoscuta colecțiune de folklor, publicată împreună cu Andrei Bârseanu cu un glosar filologic lucrat de Iarnik.

**** *I. Urban Iarnik*, *Pavel Cătană*, traducere din limba cehă în „*Conversări literare*“ anul XV pag. 96 și următoare.

m'am întins mai pe larg și asupra lucrurilor, cari de sigur nu
Vă interesează de loc.

Priimiți Vă rog, espressionea sentimentelor mele distinse

Dr. Ioan Urban Iarník

Arsenská 3 — I.

Când a fost de-a împlinit Domnița șaisprezece ani

FRAGMENT

Fu mare zarvă'n curtea 'mpărătească

Și pregătire mare'n toată spița,

Căci se știa'ndeobște că Domnița

Va șaisprezece ani ca să'implinească.

„Și- atunci, în ziua mare-a bucuriei

S'au fost legat cu toții, mic cu mare,

S'aducă 'mpodobita lor urare;

Veni dar și ciobanu 'mpărăției.

Privește'n jur sfielnic și se'nchină,

„Și din întunecata adunare

De sfetnici și curteni, lui i se pare

Că *dânsa* este singura lumină. . . .

De-ujimă ce-i Domnița la ivirea-i

— Arhanghel îmbrăcat în albe straie,

De flăcăuandru dela plug sau claie —

Nu vede straiu, ci prinde'n ochi privirea-i.

„Din noapte te desprinzi, Domniță dalbă,

Și de pe fruntea-ți luminezi în raze

Cu șaisprezece stele de topaze

Ce mândru te'ncunună ca o salbă.

„Oglindă îmi sânt ochii pentru ele.

Privești zâmbind în ei cum se răsfrânge

N'luciri de mare și'n luciri de sânge

Lumina celor șaisprezece stele.

„Privește în bogata lor lumină

Nu ce răsfrâng, ci cum prin ei răsare

A sufletului caldă 'nfiorare . . .”

„Și-i mai urează, — apoi plecând, se'nclină.

„Frumos voinic ca să-mi urmeze vița,

Cuminte'n graiu“ — gândește Împăratul.

„Da-i un calic!” răspuns i-ar da tot sfatul
Duios privește'n urma lui Domnița . . .

S'a potolit palatul din serbare

Târziu Domnița stă de veghe încă

Aprinsă de privirea lui adâncă.

„Nu-i Făt-Frumos în straie de schimbare?”

„Și dacă nu-i!? Dacă mi-i drag, cu dragul

Și la balaurul ce'n veci nu doarme

M'aș duce“... gânduri alintând adoarme

Și'n vis un Făt-Frumos îi trecu pragul . . .

Barbu Pruteanu

Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane (Sfârșit)

Și totuși, O. Densușianu obiectează: nime n'a reușit să producă vro probă ireproșabilă în favorul existenței unor traduceri anterioare secolului al XVI-lea. Răspundem cu același argument: nici o probă ireproșabilă n'a fost produsă că traducerile rotacizante se datoresc propagandei luterane din jumătatea întâia a secolului al XVI-lea. Chiar și A. Rosetti declară că informațiuni directe un există în privința aceasta, că cercetările lui în direcția aceasta n'au dat nici un rezultat și că este puțin probabil că astfel de probe se vor găsi cândva (*Recherches*, pg. 5). Lipsa unor asemenea mărturii este mai explicabilă însă pentru secolul al XV-lea decât pentru secolul al XVI-lea, mai înaintat și mai bogat în știri de felul acesta. Sototelile Sibiiului pomenesc de florinul dat în 1495 unui preot român pentru diverse scrisori românești și de cei doi florini ai lui Philipp Mahler din 1544. S'ar putea ca în același timp traduceri luterane atât de numeroase să nu fi lăsat nici o amintire prin arhivele din nordul Ardealului sau ale Maramureșului? S'ar putea apoi ca Adalbertus Wurmloch din Bistrița să-i trimată în 1546 prietenului său Joh. Hesus din Breslau știrea interesantă a apariției Catehismului de la Sibiiu, cu destul de exacte și relativ bogate informațiuni asupra Românilor, și să nu spuie în scrisoarea sa nici un singur cuvânt despre intensă mișcare care ar fi trebuit să ne dea chiar în anii aceia, din preajma lui 1546, o atât de cuprinzătoare literatură bisericească în românește? Lucrurile ar fi trebuit să se petreacă doară în nemijlocita lui apro-

piere, în nordul Transilvaniei sau în Maramureș, oricum la o distanță care nu putea să fie mai mare decât a Bistriței de la Sibiiu. Dimpotrivă, el adaugă foarte lămurit: „Legunt Euangelia et Epistolas Paulinas non sua, sed peregrina lingua, quam nos nominamus Die raczische Sprach, quam nec idiotae illorum intelligunt, nisi sacerdote illorum interpretante“. Chiar numai în fața acestor fapte mi se pare cu neputință ca să admiți teoria luteranismului traducerilor rotacizante, datându-le din întâia jumătate a veacului al XVI-lea, mai ales că însași regiunea Bistriței a fost cuprinsă de mișcarea reformată care agita nordul Ardealului, Maramureșul și nordul Ungariei (cfr. A. Rosetti, în *Grai și suflet* I, pag. 252–253) și pe urma căreia ar fi apărut cele dintâiu cărți românești.

Pentru Coresi însuși și Brașovenii în mijlocul cărora trăia, traducătorii textelor rotacizante și eventualii lor patroni sânt niște anonimi. Lucrul acesta ar fi inexplicabil, dacă acești traducători sau patroni ar fi fost contemporani cu ei sau cel mult cu o generație mai bătrâni decât ei. „Și au alesu (Hristos) 4 ev[an]gh[e]liști,“ se zice în prefața Catehismului din 1559, „den limba ovreiască pre limba grească de-au scrisu Ev[an]gh[e]lia. Deciaia sff[i]nți părinți Vasilie, Grigorie, Io[nu] Zlat[o]ustū, Atanasie și Chyirilū filosofū, și ei socotiră și scoaseră den cartea grească pre limba sârbească. După aceaia nește creștini buni socotiră și scoaseră cartea den limba sârbească pre limba rumânească“. Cuvintele acestea din urmă negreșit că cuprind cea dintâiu atestare documentară a traducerilor românești anterioare lui Coresi. Urmează în continuare pasajul citat mai sus, în care se amintește evangheliarul care avea să apară în 1561, pentru ca apoi să se motiveze publicarea lui, a celor Zece-porunci, a Tatălui-nostru și a Crezului cu cunoscuta citație din apostolul Pavel.

Prin urmare, evanghelia s'a tradus în grecește de cei patru evangheliști, în limba slavă de sfinții părinți Vasile, Grigorie, Ioan Gură-de-aur, Atanasie și Chiril — nu importă aici întru cât afirmația aceasta corespunde sau ba adevărului istoric —, iar în românește de „nește creștini buni“. Acești „creștini buni“ amintiți aci alături de cei patru evangheliști și de sfinții părinți, ar fi avut desigur parte, dacă ar fi fost cunoscuți, de cinstea de a fi pomeniți cu numele lor cel puțin ca Hans Benkner în Evangheliarul din 1561, ca Forró Miklos în Molitvelnicul din 1564, ca Lucas Hircher în Evanghelia cu învățătură din 1581 și, mai

ales, ca „popū lane și popa Mihai“ din cartea aceasta sau ca „Tudor diiacū“ din cele două evangheliare din 1561 și 1562.

Teoria luteranismului textelor noastre rotacizante se întemeiază, dacă nu greșesc, mai ales pe argumentul că mișcarea luterană a fost foarte vie în nordul Ardealului, în Maramureș și nordul Ungariei în jumătatea întâia a secolului al XVII-lea [A. Rosetti, în *Grai și suflet* I, pag. 252-253 și *Recherches*, pg. 5-8]. Dar același lucru se poate spune și despre husitismul veacului al XV-lea din întreaga Ungarie, din Transilvania, Maramureș și țările vecine. Lucrul acesta îl putem ști acum mai ales din cartea lui Dr. Thot-Szabó Pál, *A csech-huszi társaságak és uralom története Magyarországon*, Budapesta 1917, sau, cei ce nu știu ungurește, cel puțin din recensia lui N. Drăganu asupra acestei cărți [DR III 909-929].

Se știe că predicatorii husiți au găsit un adăpost sigur chiar și în Moldova lui Alexandru cel Bun și că roiau apoi și din acest adăpost al Moldovei în Ardeal și părțile ungurești, unde răscoala din 1437, la care au participat și Românii, are evidente legături cu mișcarea husită. Recensia lui Drăganu insistă și asupra bunelor raporturi dintre husiți și bogomili și asupra înrudirii dintre învățăturile lor. În lumina faptului acestuia se poate înțelege foarte bine prezența scrierilor apocrife printre textele rotacizante (cfr. O. Densușianu, *Hist.* II, pag. 7, A. Rosetti în *Recherches*, pg. 13), dacă admitem obârșia lor husită, nu însă dacă le considerăm de origine luterană. Luteranismul era un aprig dușman al tuturor ereziilor și superstițiilor. N'avem decât să cetim Molitvelnicul-adevărat calvin, iar nu luteran- tipărit de Coresi în 1564, în care se spun cuvinte de grea ocară împotriva „rătăcirilor“ noastre, ca să ne dăm seama cât de patimașă a putut fi răvna aceasta de a ni se curăți credința. De subț teascurile din Brașov n'a ieșit nici o lucrare apocrifă și nimic nu ne-ar putea face să credem că între concepția luteranismului din nordul Ardealului, resp. din Maramureș și părțile vecine, și a luteranismului din sudul Ardealului a existat o deosebire atât de radicală, încât cel dintâiu ar fi putut să îngăduie toate „bobonoșagurile“ pe cari cel din urmă nu le suferia.

Nu te poți folosi cu nimic pe urma demonstrației că textele rotacizante nu cuprind, sub aspectul limbii și al formei în general, nici un element de detaliu care n'ar putea fi din secolul al XVI-lea (cfr. A. Rosetti, *Recherches*, pag. 33-40). Inovațiunile apar în evoluția unei limbi de obicei mai întâiu în mod sporadic

iar atunci când devin „regulă“, mai stăruie adese multă vreme abaterile alături de ele, adevărate forme vechi pe cari le-au înlocuit (cfr. și DR IV 53-54). În dezvoltarea aceasta fără îndoială că se pot deosebi oarecari etape. Prin urmare, sub acest raport, vechimea unui text poate fi apreciată numai după înfățișarea limbii lui în ansamblul ei. Am putea descoperi d. p. în vre-un dialect izolat din zilele noastre particularități arhaice (d. ex. lipsa lui *m* la pers 1-a a imperfectului, cfr. și Rosetti, *Recherches*, pg. 33) pe cari nu le cunoaștem decât din texte vechi de acum 2-300, de ani, dar studiindu-l sub toate aspectele lui, vom constata de îndată că reprezintă un stadiu de dezvoltare mult mai înaintat decât limba acelor texte. Deducții făcute din fapte izolate ne pot înșela foarte ușor. De aceea nu ne pot convinge aici cele vro câteva forme în baza cărora Rosetti compară un text din 1639 cu copia lui din 1668, că nu se pot face deosebiri exacte între fonetismul unui original și acela al copiei lui. Desigur însă că asemenea distincții sânt cu puțină numai când între original și copie s'a scurs un interval de timp destul de lung. Ele vor fi cu atât mai dezvoltate cu cât mai numeroase vor fi copiile între cari se face comparația.

Nime nu poate tăgădui că textele rotacizante se deosebesc în ansamblul lor de cărțile lui Coresi printr'un colorit arhaic foarte accentuat, pe care nu-l poate explica numai un interval de timp de 25 de ani între unele și altele. Trebuie însă respinsă, cred, și părerea, neîntemeiată de altfel pe nici un argument, că aci ar fi vorba numai, sau înainte de toate, de deosebiri regionale sau dialectale. Distanța dintre regiunea Brașovului și nordul Ardealului cu Maramureșul este prea mică, iar legăturile între aceste ținuturi au fost prea intime, pentru ca neasămănări atât de mari să apară în deajuns de motivate. Dar chiar numai între copiile textelor rotacizante deosebirile sânt așa de însemnate, încât ele nu s'ar putea explica numai prin intervenția unor copiiști cari au trăit chiar în același secol și în aceeași regiune în care au fost scrise originalele lor. Nu s'ar putea cita alt caz în care texte atât de apropiate în timp și spațiu, și încă copii fiind de pe originale din aceeași epocă și regiune, să aibă înfățișări atât de deosebite. De la Brașov și până la Măhaciul distanța este aproape aceeași ca din Brașov în Maramureș, și totuși popa Grigore, al cărui graiu derivă din dialectul rotacizant din nordul Ardealului, copiază după o jumătate de secol catehismul din 1559 sau 1544 păstrându-i forma și limba aproape întocmai. Limba Catehismului Marțian, din jumătatea

întâia a secolului al XVII-lea și mai nou decât cel al popii Grigore, are însă, în afară de părțile luate poate din Molitvemcul din 1564, vro câteva arhaisme cari nu se găsesc în catehismul măhăcean și cel brașovean, pentru că este copiat de pe un original mai vechiu decât acestea, rotacizant. Prin urmare nu îndepărtarea geografică, ci distanța în timp motivează, în afară de ce este evident particularitate regională, arhaismele textelor rotacizante față de cărțile lui Coresi.

Originalele textelor acestora trebuie să fie deci anterioare secolului al XVI-lea. Ele nu pot fi însă nici mai vechi decât secolul al XV-lea, lucru dovedit de Bohuš Tenora pentru Codicele Voronețean [*Mitteilungen d. rum. Inst. in Wien*, pag. 145—207]. Aceste traduceri sânt prin urmare chiar din secolul al XV-lea în care n'au putut să apară decât pe urma propagandei husite. Iorga are meritul de a fi arătat lucrul acesta mai întâiu și în mod definitiv. Nedumeririle și obiecțiunile cu cari a fost întimpinat, pot fi pentru noi cel mult un prilej de întărire a poziției cucerite de el, de o extremă importanță pentru înțelegerea trecutului nostru cultural și cărturăresc îndeosebi.

Arhetipul rotacizant al catehismelor noastre luterane aparține prin urmare textelor husite din secolul al XV-lea. A fost tradus de sigur ca toate textele acestea din slavonește. Propagandiștii luterani din jumătatea întâia a secolului XVI-lea — și s'ar putea ca copiiștii noștri să fi avut asemenea gânduri, mai ales dacă au fost Sași, precum crede N. Drăganu — ar fi preferit să traducă din nemțește textul autentic din cărțile lui Luther, dacă n'ar fi găsit că pot să reproducă cu eforturi mult mai mici texte mai vechi românești; ar fi procedat deci la fel ca Forró Miklós. calvinul, în 1564, când a făcut să apară o cazanie și un molitvelnic traduse din ungurește (cfr. Dr E. Dăianu, *Răvașul VI*, pe 1908, pag. 168—181). La baza catehismului nostru husit ar putea fi deci foarte bine catehismul lui Atanasie din Alexandria sau al lui »Ciril de Alexandria și Anastasiu de Antiohia«, cum zice Hasdeu (cfr. Drăganu, DR III 931—932, Rosetti, *Grai și suflet*, II, pag. 154—155, *Recherches*, pag. 6).

Catehismul slav, oricare va fi fost, desigur că n'a fost tradus numai, ci și modificat pe alocuri de husiți în conformitate cu învățăturile lor. Lucrul acesta îl dovedește și acel „duhul” sfântu din tatălă și fiulul nezidit” al Psaltirii Scheiene (pag. 530/1, cfr. Iorga *Ist. lit. rel.* pag. 19). Oricât s'ar fi putut strecura câte un

„filioque“ și într-o carte luterană și în special în uzul Sașilor ardeleni (cfr. Rosetti, în *Grai și suflet* II 1, pag. 155), luteranismul sadea nu-l admitea. Deaceia a fost scos din Catehismul din 1559 și nu se găsește prin urmare nici în Catehismul mähăcean, precum nu există nici în Crezul din 1581. Copistul manuscrisului Marțian va fi preferit probabil din cauza lui „filioque“ crezului suprimat de el, din textul rotacizant pe care îl copia, pe cel din vro tipăritură coresiană, pe care l-a adăogat la urmă, fără ca să bage de seamă, că a căzut astfel, cu toate scrupulele lui dogmatice, în altă cursă.

Nu cred că lămurirea legii de la sfârșitul Psaltirei Scheiene cu al ei „filioque“, ar putea fi eventual un adaus dintr-o epocă mai recentă decât cea a traducerilor husite [N. Drăganu, DR IV 1141]. Intreaga ei înfățișare — și găsim aci și forme rotacizate, ca d. p. *creștiriloră* 430/12, mai numeroase decât în paginile anterioare desrotacizante [cfr. AAR XXX, Sect. lit., pag. 294] — ne face impresia că este de aceeași obârșie ca tot restul cărții.

La Brașov sau Sibiiu încă, catehismul nostru husit a îndurat modificări nouă, fiind pus de acord cu micul catehism luteran, urmele căruia au fost descoperite aci mai întâiu de I. G. Sbiera. Catehismul husit a putut să le convie luteranilor cu atât mai mult, pentru că și el se provoca la apostolul Pavel, spre a motiva introducerea limbii naționale în biserică. Reproduc aci după Rosetti [*Grai și suflet*, I 2, pag. 256] cât ni s'a păstrat din partea finală a predosloviei catehismului husit în manuscrisul Marțian, dând în parenteze și variantele din 1559 și indicând cuvintele sau pasagiile la cari se referă aceste variante printr'un asterisc așezat înaintea lor:

...5* cuvente (cuvinte) cu înțelesu *bore și de-reapte (lipsește), decâtu 10* mi[e] (mie) de *cuvente [ne]înțelease (cuvinte neînțelease) în limba striină. După aceeaia vă rugămu toți sf[i]nți părinți, ore vlădici, oare *ep[i]sc[o]p x (ep[i]sc[o]pъ), oare popi *p-r-a (îndreptat de Rosetti în p[ri]r'a, coniectura aceasta fiind nemotivată; cfr. p-r-acela Cod. Vor. 40/13, d[ia]l[ec]t[ul] treile) podu ib.16/7 etc.) *cъrъra mără (în căroră mână-va *vereni (despre forma aceasta vezi mai sus — veni) aceastea *cărъți creșterește, (cărți creștinești, cumă) mainte să cetească, *necitindu (necetindū) să nu ȝudece, nice (judece, nece) să *greaiască rău* (săduiască), că *nu-i (nu-e) într'înъ seale alte nemi-

că, ce numai * ce-a[u] (ce-au) propoveduită sf[i]nții * părinți (ap[o]s[to]li și sf[i]nții părinți). Și * se ne închwărăm și se cinstim și se dăruim pre nomele tatălui și fiiului și d[u]h[u]lui sf[ă]nt (închinăm cinste și dăruim[ă] sf[i]nției tale arhierelui mitropolitu. Efrem[ă]), și creadem că va fi cu blagoslovenie * sf[i]nției (sf[i]nției[i]) lu Is. Hs. mântuitoriu I[ă] nostru, aminu [amin].*

Vedem astfel că pâna și predoslovia husită a fost păstrată în catehismul luteran, făcându-i-se doar unele modificări motivate de împrejurările schimbate ale vremurilor de atunci, de gândurile oamenilor cari au intervenit în lucrarea aceasta și de considerații pentru toți aceia pe cari îi privia, pe cari îi interesa și cărora li se adresa catehismul acesta. Observăm îndeosebi că se pomenesc în 1559 acei „creștini buni“ cari au tradus pentru întâia oară cărțile sfinte în românește, că se aduce obișnuitul omagiu craiului și episcopului Sava a „Țărâei Ungurești“ — lucruri de cari am vorbit mai sus — și că se face la sfârșitul predosloviei dintr'o formulă sacrală o formulă menită de a asigura catehismului și bunăvoința lui Efrem, mitropolitului Țării Românești. Prin urmare „Johanes Benknerus, judex Coronensis, cum reliquis senatoribus, reformavit“, în 1559, „Valachorum Ecclesiam et praecepta cateheseos discenda illis proposuit“, și cu gândul de a prinde și pe mitropolitul ortodox al Țării-românești în mrejele luteranismului său sau de a i-l aservi cel puțin.

Rezultă din câte am spus până acuma, că filiațiunea reconstruită de Rosetti, în care se cuprinde totuși mult adevăr, trebuie refăcută în modul următor. Din traducerea unui catehism slav (x) cu modificări husite, nu luterane, a ieșit arhetipul (x₁) al catehismelor noastre luterane. Acest arhetip anterior secolului al XVI-lea, iar nu de după 1529, sau o copie de pe el, a fost prelucrat, cu oarecare schimbări în predoslovie și altele făcute în corpul cărții după Micul Catehism luteran, în ediția tipărită la Brașov în 1559 și poate încă în ediția sibiană din 1544. De pe una din aceste două ediții își face copia popa Grigore din Măhaciu la 1607. Cu modificările de cari a fost vorba mai sus, arhetipul a fost cuprins, poate printr'o copie intermediară și în manuscrisul Marțian din jumătatea întâia a secolului al XVII-lea.

Catehismul a fost o cărțuie foarte obișnuită printre husiți și mai ales la secta husită a „fraților bohemi“ (jednota bratská)

Catehismul fraților bohemii îndeosebi a pătruns și în Germania și a găsit acolo o foarte largă răspândire. Luther însuși se găsea adese în raporturi foarte bune cu acești frați bohemii (cfr. I o s e p h M ü l l e r, *Die deutschen Katechismen der böhmischen Brüder*, Berlin 1887, în special pag. 78-90). Resultă de aici că este foarte firesc ca între traduceriile românești datorite propagandei husite să se fi găsit și un catehism și ca acesta să fi putut avea oarecari asemănări mari cu catehismul lui Luther din veacul următor.

Al. Procopovici

Haiduceșc

În mijlocul codrului,
La curțile dorului,
Prins-a doru-a mă'ntraba
Ori de-l cat pe cin-va.
Catu-l cat bezmeticată,
Pe-ăl cu chinga nenchingată
Și cu pana lată-lată . . .
Ce m'a 'nvățat sărutată

Și mă lasă-acum uitată;
Care m'a 'nvățat iubită
Și mă lasă - acum dorită . .
Și mi-a dat gură 'ntr'o seară,
Să-i duc doru-un an și-o vară;
Și mi-a dat gură 'ntr'o noapte
Să-i duc dorul pân'la moarte . .

Auzit dela George al lui I. Marcu din Buninți, jud. Suceava, de

Leca Morariu

Boulu-i pravdă-al Dumnidzău

(În dialect aromân)

Tră țe boulu-i pravda al Dumnițău? Vor z-dică, cîndu Stămăria fu s-amintă Hristolu, era Betleem. Aclo, cara-și era lume multă ș-cara tute casile era acățate, Stămăria cu oamen'li al'ei, viđu țe nu viđu, și trapse tu nă ahure. Aclo tu ahure, veđi, era prăvđi multe, ligate s-mică tu păhnie.

Tu păhnie iu n'arse si nfașe Stămăria di prota ș-era cal'i țe tut dădea dipriună cu cicioarle. Stămăria lă dîse s-nu da ahît cu cioarele, că-l'i mărescu ponurle di fătēare; ma cal'. nu loară dip di hăbare. Ma nu - ascultară, Stămăria-l' blăstimă și tricu, tu păhnia a boilor.

Aești, cum ș-o - au adetea, tut arumiga, și atumțea, veđi, că no-arumiga s-nu se-avdă, ca n-đuua di astândi, ma fătēa lavă, se-avđa multu. Stămăria—l'i pălăcārsi s-tacă tră născîndă oară, pînă s-lișureađă, și boil'i dinăoară ascultară. Atumțea Stămăria

lă deade urăciunea l'ei s-h'ibă pravda al Dumniđău. Și acșite armase.

De ațea boulu-i isihu și de atumțea boulu aroamigă, ma acșite că niți se-avde.

De-atumțe armase di z-dițe, că boulu-i pravda al Dumniđău

Fărșeroată aromâncă

[Fotografie com. de d. Chr. Geagea].

Traducere :

Bou-i vită a lui Dumnezeu

De ce bou-i vita lui Dumnezeu? Ci-că pe vremea când Sânta-Maria fu să-l nască pre Hristos, era la Vifleiem. Acolo, cum era lume multă și cum toate casele erau ocupate, Sânta-Maria cu oamenii ei, vrând ne-vrând (făcu ce făcu), și trase la un grajd. Acolo în grajd, erau, vezi, multe vite, legate la iesle să mănânce.

În ieslea unde Sânta-Maria merse să nască întâia oară, erau cai cari tot dădeau mereu din picioare. Sânta-Maria le zise să nu deie atâta din picioare, că-i măresc durerile facerii, dar caii nu luară de loc aminte. Dacă nu ascultară, Sânta-Maria îi blestemă și trecu în ieslea boilor.

Aceștia, cum li-i feliușagul, tot rumegau, și atunci, vezi că nu rumegau ca'n ziua de astăzi, să nu se audă, ci făceau zgomot, se auzia tare. Sânta Maria îi rugă să tacă nițel (nușcât timp) până să se ușureze, și boii ascultară îndată. Atunci Sânta Maria le dete blagoslovenia ei să fie vită a lui Dumnezeu. Și așa rămase.

Deaceea boul e blând și de atunci boul rumegă, dar așa că mai nu se aude. De atunci a rămas de se zice că bou-i vita lui Dumnezeu.

Pericle Papahagi

Vorbe adânci

Ce folos că tata-i domn — Poți, leliță, 'n patru ite ?
 Dacă eu nu-s măcar om! — Nu pot, bade, nici în două,
 * Și tot port cămeșă nouă!

— Poți, leliță, 'n patru ite ? *
 — Nici în două, măi bădiță! Vină zi, și du-te noapte,
 * Și mă mântuie de moarte !..

Din Mitocul-Adâncatei, jud. Dorohoi, auzite de **Petru Iroaie**

Funcționarul Turc

(Traducerea)

Pe vremea Sultanului H mid — Sultanul cel Roșu — cum îi zicea lumea, din pricina sângelui celui mult pe care-l vărsase, funcționăria turcă era ca vai de dânsa. Funcționarii cei mari aveau leafă foarte mare și lucru puțin; cei mici aveau mult de lucru și o leafă care nici pentru pâne nu le ajungea. Un alt mare rău era că leafa nu li se plătia în fiecare lună. Erau funcționari cari nu-și primiau leafa 6-7 luni. Li se dădea câte un acot — „alil hisap“ cum spuneau dâșii — la cele două bairamuri (Paștile turcești) — Bairamul Jertfei“ și „Bairamul Zahărului“, și ceva la „Ramazan“ (postul turcesc) și pe urmă așteptau bieții oameni luni de zile până li se mai dădeau iarăși câte 2-3 megidiele ¹⁾. Din leafă nu era nădejde să se hrănească. Cum trăiau dâșii? Din bacșiș, din peșcheș și din furt. Furau din tezaurul statului, furau de la oameni, furau de unde puteau și cum puteau. La autorități numai cei cu parale găsiu dreptate. Pentru lucrul cel mai mic trebuia să ungi (să mituești); fără unsoare nu puteai să isprăvești nimic. Cu acest mijloc funcționarii trăiau bine, și mulți dintr'îșnii făceau tovărășie cu hoții, câștigau bani și-și cumpărau case, țarine și moșii. Funcționarii cari veniau pentru întâia oară din Constantinopol, din Anatolia și din orașele mari, cu haine vechi, îi vedeai în câțiva ani oameni bogați. Mulți dintre ei erau fără dor de țară, fără frică de D-zeu și fără rușine de oameni. Ținta lor era să câștige cât mai mulți bani în cât mai puțină vreme.

¹⁾ Monedă turcească de 20 piaștri.

Din multele tovărășii ale funcționarilor turci cu hoții, vreau să spun una a procurorului Șaban - Efendi și a comandantului de jadarmerie maiorul Regep-Aga din județul Grebena cu Panu, marele hoț din Pind și Tesalia. Hoțul acesta era așa de vestit că tremurau satele de dânsul. Panu fura orice-i cădea în mână, sete mare avea însă dânsul pentru oi. Păstorii aromâni și greci din părțile acelea, când voiau să-și blasteme oile ori de câte ori ele făceau vreo pagubă, le spuneau: „Să vă mănânce Panu!” Eram băiat când într-o primăvară văzui că doi jandarmi aduceau legat un om de vre-o 25 de ani. — Îl trecură prin mijlocul pieții din Grebena și-l aduseră la închisoarea cea mare de lângă primărie — „Iară îl aduc legat pe lup”, zise băcanul Mihail al Tresinii. „Cine știe ce-a furat”. — Atunci auzii pentru prima dată că lui Panu îi zicea lumea „lupul”. — „Fură niște oi de la Nidruzii” zise bătrânul Vangheli —, și l-au prins când le ascundea în pădurea de la Dabu. Dar n'o să stea mult în chis, că dânsul se are bine cu cei mari. Ei sânt tovarăși cu *lupul*; ce fură ista, împart împreună. Ia să-mi Țineți minte vorba pe care v'o spun eu!” — După patru zile îl judecară pe Panu. Când îl luară la interogator, Panu zise că dânsul nu le fură oile. Ele veniră din pădure, a'ergau speriate de vre-o fiară sălbatecă și se amestecară în turma lui. — „Spune adevărul, Panu” — zise procurorul —, „c'o să te punem la jurat.” — „Jur pe evanghelie” — îi răspunse Panu — „Spune minciuni Panu, domnule procuror” — ziseră părășii — „dânsul veni noaptea la turma noastră și ne fură oile. Noi îl simțirăm, dar nu puturăm să ne apropiem de dânsul că avea pușcă și a tras de două ori; era să ne omoare. De teamă nu-l urmărirăm, ci ne duserăm în sat, am dat de veste jandarmilor și cu dâșii alergarăm până le găsirăm oile noastre în turma lui Panu.” — „Ia să vie jandarmii”, — zise procurorul. Bine, darăștia fură școliți de comandantul lor și declarară: — „Noi nu văzurăm că Panu fură oile, dar acești ciobani ne chemară să-l prindem pe hoț. Alergarăm o zi întreagă până găsirăm turma lui Panu. Dormia lângă turmă. Când îl întrebaram, nu cumva văzu ceva oi, el zise că nu văzu. Ciobanii se uitară bine la turmă și ziseră că oile lor sânt aici. — Poate că veniră și se amestecară în turma mea, când dormiam — zise Panu. — Dacă sânt ale voastre — zise ei — luați-le. Păstorii ne spuseră că Panu le fură oile și ne rugară să-l luăm. Noi îi crezurăm și-l luarăm.”

— „Nu vi-i rușine?” — zise procurorul — „Cum aruncați vina asupra omului? El vă făcu un bine, că vă găsi dobitoacele, și voi, în loc să-i fiți recunoscători, vreți să-l nenorociți? Nu vi-i rușine? Panu este nevinovat, să-i plătiți cheltuielile, vremea pierdută și rușinea pe care i-ați făcut-o. Să-i plătiți îndată, că vă bag în închisoare.” — Plătiră bieții oameni și se întoarseră în satul lor umiliți.

Altă dată Panu aduse în târg vre-o douăzeci de oi furate să le vândă și stăpânii le cunoscură. Panu nu știu cum să scape; nu putu să spuie de unde le are oile și fu închis două luni închisoare și să plătească și amendă. Comandantul jandarmilor, care era în tovărășie la furt cu Panu, îi dădea drumul din închisoare de cu seară și el, Panu, mergea prin satele din jurul orașului Grebena, fura ce putea, și dimineața, înainte de zori de zi, se întorcea și intra iarăși în închisoare. Într-o noapte comandantul îi dete lui Panu drumul și la alți doi tovarăși ai lui să se ducă să fure. Era vara și era lună plină; se vedea așa de bine că și acul puteai să-l vezi pe pământ. Panu cu soții săi se duseră la Bura, sat grecesc, la o oră depărtare de Grebena și furară 30 de

oi. Ciobanii dormiau și nu-i simțiră. N'apucară să se depărteze când câinii începură să bată. Ciobanii se deșteptară și se repeziră după hoți, îi ajunseră și se încăierară. Cei doi tovarăși ai lui Panu mergeau înainte și trăgeau un berbec pe care îl legaseră de coarne, iar oile mergeau după berbec. Panu era înapoi și mîna oile cu un ciomag să meargă repede. Unul dintre ciobani care alerga mai repede, îl ajunse pe Panu, îl cunoscă și-i zise pe grecește: „Bře Panu, hoțule, te cunoscui; tu ești, nu scapi de noi“, — și se repezi să-l lovească cu un ciomag. Panu, curajos și voinic, nu se sperie; se întoarce, îl apucă pe cioban și-l trîntește jos. Acesta țipă și-l cheamă pe tovarășul său. Celalt cioban veni în fuga mare și se luură la luptă. Voinic era Panu, dar cu doi inși n'o școase la capăt. L-au prins, l-au trîntit jos și au scos brăiele să-l lege. Panu strigă și cei doi tovarăși ai lui veniră în fuga mare cu bătele în mână ca să-l scape. Panu se scoală și cu ajutorul tovarășilor îi prinseră pe ciobani, îi legară cu o frînghie de mîni și de picioare și-i lăsară în pădure. Hoții luură oile și fugiră. Lângă râul din Liftiruhori îi așteptau alți doi tovarăși cari le luură oile în primire ca să le ascundă și apoi să le vîndă, iar dînșii, înainte de zori de zi, se întoarseră la Grebena și intrară iarăși în închisoare. Ciobanii cu paguba stătură legați până demineaua când trecu un pădurar care-i dezlegă. Alergară îndată la Grebena, la comandantul de jandarmi să se plîngă că Panu cu alți doi tovarăși intrară noaptea în satul lor, le furară treizeci de oi, îi legară și fugiră.

Comandantul îi întrebă: — „Sînteți siguri că era Panu? Nu cumva faceți greșală?“ —

— „Nu“, — ziseră ciobanii — „îi văzurăm că ne băturăm și ne luptarăm cu dînșii“. — Comandantul cheamă câțiva oameni cari erau la autoritate în vremea aceea și le zise: — „Auzirăți ce spuseră acești ciobani? Ia veniți cu mine la închisoare“. — Cum sosiră aici, comandantul îl chemă pe sergentul care avea cheile dela închisoare și-i zise: — „Deschide închisoarea și cheamă-l pe Panu să iasă afară!“ — După trei minute iese Panu cu ochii umflați de somn. „Ce faci Panu?“ — îi zise comandantul — „Ce să fac, domnule maior, aștept încă o săptămână se se sfârșească pedeapsa ca să ies din închisoare, că mi s'a urît; aproape două luni de când stau închis“. — „Vedeți bre, păcătoșilor“, — zise comandantul către ciobanii cu plîngerea — „Panu-i în închisoare de mai bine de o lună și jumătate și voi spuneți că el veni noaptea asta să vă fure oile“. — Ciobanii rămaseră ca trăsniți, neștiind ce să spună.

„Domnule maior“, — ziseră dînșii speriați, — „unul dintre hoți era întreg Panu, taman ca dînsul. Dacă ne-ar fi pus la jurămînt, era să jurăm că era dînsul și era să-l nenorocim“. — „Eh“ — zise comandantul către lumea adunată la poarta închisorii — „Vedeți bine ce nedreptate era să se facă“. Apoi adresându-se ciobanilor: — „Ală dată să vă deschideți ochii bine și să nu nenorociți oameni nevinovați“. —

Și care fu sfîrșitul acestor tovarăși? Procurorul fu omorît de hoți, la Gublaru, moșia lui; Panu fu împușcat de sentinelă, noaptea, lângă satul Avdela, pentru că venia cu o oale furată, și cînd îi spuse sentinela de trei ori să stea, el vru să fugă. Regep - Aga, comandantul jandarmilor om bătrîn, fu măcelărit în piața din Grebena, în toamna anului 1912, de revoluționarii greci, când aceștia ocupară Macedonia.

Așa erau treburile în Turcia; nu era rînduială, nu era gospodărie bună și deaceia împărăția turcească din Europa se năruî ca o casă cu temelie putredă, căci funcționăria este temeliea statelor.

Christea Geagea

Căntece

Ce ți-am spus puicuță, aseară? Foaie trei măslina,
 Foaie, frunză de năgară, Să mă culc și eu cu tine,
 Să lași poarta descuiată, Foaie trei măslina;
 Și fereasta destupată, Și de-i fi culcată rău,
 Să te văd cum ștezi culcată Foaie, frunză de dudău
 Foaie, frunză lată; Să te bată Dumnezeu!
 Și de-i fi culcată bine

Dela Simion Fâșcu din Sucevița, jud. Rădăuți auzit de

Fr. Vrânceanu

N'auzi mamă, câinii bat?
 Peștorii vin în sat.
 Taie mamă fricăței,
 Că sânt peștorii mei.
 Fă mamă plăcinte, moi,
 Să vie și pela noi.

Dă-le, mamă, de mâncare,
 Să mă ceară oarecare.
 Dă-le, mamă, băutură,
 Ca să nu mă cate'n gură,
 Că un an dacă mai trece,
 Fi-voiu patruzeci și zece! . . .

Dela Gh. A-Fodorii din Herța, jud. Dorohoi auzit de

Fr. Vrânceanu

Atuncea-i face, atuncea-i face
 Din dușmanul frate,
 Când a da din piatră lapte!

Și din dușmanca, și din dușmanca
 Sorioară,
 Când a'mpușca pușca goală!

[Vezi *glasul* (melodia) în coperta acestui număr]

*

Cine n'are nici un dor
 Mult trăiește mai ușor.

Dorul mândrei de n'ar fi
 M'aș culca, m'aș hodini,
 Dară dorul mândrei este . . .

Eu am doruri mari și grele:
 Unu-al meu, și-al mândrei mele. Eu mă culc, el mă trezește! ..

Din Mitocul-Dragomirnei, jud. Suceava auzite de

Alex. Gh. Morariu

Foaie verde, rug de mure,
Eu pe deal, și la pădure,
Mândruța în șes, la moară,
Și-o cunosc de căprioară...
Mândruța pe vale'n șes
Și-o cunosc numai pe mers...

Bate-o, Doamne, pe mândruța
Cum bate vântul frunzuța,
Din Pătrăuți pe Suceava auzite de
Și pe față, și pe dos,
Până mi-o doboară jos!...
Leca Morariu

Păsăruie cenușie,
Spune-i puiului să vie,
Să nu mai ție mânia.
Eu mânia, el mânia, —
Dragostea, cine s'o ție?...

Frunză verde liliac,
Mare-i lumea, eu nu'ncap;
Și nimică nu le fac!
Nici păharul nu le beau
Nici drăguța nu li-o ieu,
Da îmi beu păharul meu,
Și iubesc pe cine vreu.

Foaie verde de cicoare
Să-mi trimiteți, mândră, scrisoare,
Da să faci cum îi putea
Să-ți pui și gurița'n ea!

Ochișori negri cerniți,
Voi vă țineți celuiți;
De v'ați lua seama bine,
Voi m'ați celuit pe mine.

Din Vicovul de jos, jud. Rădăuți auzite de

Axentie Bilețchi-Oprișanu

Mandatarul din Humor (1809)

Sosise primăvara anului 1809. Era pela sfârșitul lunii Mai când plaiurile Bucovinei se îmbrăcaseră în verdeață și în flori.

Numai „norodul” românesc din satele Bucovinei era amărît, de parcă razele înviorătoare ale soarelui de primăvară nu s'ar fi revărsat și pentru dânsul.

Și era întemeiată amărăciunea și încrețirea frunților Moldovenilor noștri de pe aceste plaiuri căci nu trecea zi fără ca viața și avutul lor să nu le fie amenințate de feluirite porunci aspre, venite din partea stăpânirii lor streine. Austria sângera pe atunci din mii de răni, împăratul fiind crâncen bătut la Aspern și la Wagram de marele Napoleon.

Se mai rădicaseră împotriva Austriei și Poloniei din Marele Ducat al Varșoviei, cari adunau oaste în speranța că a sosit

prilejul potrivit de a-și reface Polonia veche cu ajutorul puternicului Napoleon. Armatele leșești din Ducatul Varșoviei, comandate de prințul Poniatowski, intraseră în Galiția austriacă, ațărându-i Polonii de aici la răscoală împotriva stăpânirii austriace.

Rușii încheiaseră cu Napoleon o legătură tainică împotriva Austriei, și astfel se aștepta în fiecare zi sau oară și intrarea Rușilor, nu numai în Galiția, ci și'n Bucovina ¹⁾.

Despre aceste întâmplări războinice, cari amenințau și biata Bucovină cu grea urgie, se lățise vestea în sate și'n târguri.

Păreții clădirilor publice de pretutindeni erau îmbrăcați cu mari afișe în limba românească și cea nemțească, prin cari diregătoriile civile și militare împărătești porunciau populației ca „să dea stăpânirii sau celor cu rechiziția toate puștile și pistoalele“, ca „să se trimită clopotele dela biserici ca să fie topite pentru tunuri“, apoi „toate bisericile și mănăstirile să trimită la Cernăuți spre însemnare toate sculele de aur și de argint ce le au“, ¹⁾ să se facă scamă de legat rănile ostașilor răniți în luptele dela graniță, să facă în toate bisericile rugăciunile obicinuite în vreme de războiu, la cari să ieie parte toate breslele“ ¹⁾. și multe altele.

Dar groaza și nesiguranța zilei de mâne își ajunse culmea în ziua de 9 Iunie 1809, când populația Bucovinei, scutită pe atunci de serviciul militar, se trezi cu o poruncă diregătorească, afișată, sau citită de către preoți prin biserici, care apela la toți locuitorii țării să-și trimită feciorii „de bună voie la armată pentru apărarea Austriei.“ Cărmuitorul Bucovinei de atunci, „căpitanul cercual“ Platzer, trimise în această zi acest apel din partea stăpânirii și către toți proprietarii de moșii sau „mandatarii“ lor și către toți administratorii de ocoale ai moșiilor „Fondului bisericesc ortodox din Bucovina,“ ca să îndemne populația satească, „să sară în ajutor oștirii împărătești adunate la Sniatyn, unde stă în fața dușmanului, vrând să ne calce hotarul“ ¹⁾. „Sânateți chemați“, spunea apelui de obște între altele, „să veniți cât mai curând la Cernăuți, cu arme, adecă cu săbii, puști și pistoale și cu o traistă grijindu-vă.“ ¹⁾

...„Acei ce n'au săbii, nici pistoale, să vie încoace, călări și pe jos, cu sulițe, și cu coasele legate la beți, și aici vor fi rânduți.“ ¹⁾

¹⁾ Apelul original se află la dosarul „Corpului de voluntari“ din 1809, No. 627, în Arhiva Statului, Cernăuți. El fu publicat de D. Onciul în „Volintirii“, Candela 1899, p. 5-8, apoi de D. Verenca în „Anuarul Școalei ort. reale“ din Cern. N. XXIX, 1902.

Scopul acestui apel era să se formeze și în Bucovina trupe voluntare de „*Arnăuți*” și „*Vânători*” *călări*, și pe jos, pentru ridicarea puterii armate împărătești, zdrobite de feliuriți dușmani.

Mai ales „felvalterii”, adică administratorii moșiilor sau „domeniilor împărătești” ale „Fondului bisericesc” primiră poruncă „strașnică” din partea Administrației Bucovinei ca să cheme pe toți preoții și vornicii (primarii) satelor, și să-i îndătorească a îndemna pe săteni, ca să se anunțe la „batalioanele de voluntari pentru apărarea țării”, și să le explice „foloasele acestor batalioane”¹⁾. Fiecarele dintre acești slujbași, agenți ai străinismului austriac din Bucovina, cari trăiau în belșug pe moșiile bogate ale bisericii noastre românești, fură însărcinați din ordinul cărmuirii țării să ridice numai decât un număr anumit de oameni buni pentru armată din fiecare sat, cu îmbrăcămintea și cu armele lor deacasă, și să-i trimită cu puterea la Cernăuți. Și spre a-i îndupleca mai ușor pe sătenii lor supuși să iasă din sate, spre a fi duși apoi, sub escorta jandarmilor cu pene de cucuș în chipiu, la cătănie, prin câmpiile de războiu ale Galiției acești administratori de „dominii” înfățișau Austria ca „biruitoare” asupra lui Napoleon „franzuzul”, iar pe Ruși ca „prietanii cei mai buni” ai împărăției habsburgice.

Dar zădarnice au fost îndemnurile și amenințările celor mai mulți dintre administratorii dominiilor, căci sătenii români nu voriră nici într'un chip să-și trimită feciorii de bună voie la „cătănie” în oștirea Neamțului.

Numai „velvăltăriile”²⁾ (administrațiile) satelor „cămării împărătești” din *Rădăuți* și *Frătăuți*, în ocolul cărora se aflau mulți coloniști streini Unguri și Nemți, izbutiră să trimită la Cernăuți pentru „Corpul bucovinean de voluntari” un număr mai mare de „volintiri”. Astfel dominiul din *Rădăuți* trimise în 18 Iunie 1809 pentru acest corp de voluntari 102 oameni, și anume 56 călăreți, 37 pedestri înarmați cu sulite, și 9 pușcași pe jos, cei mai mulți dintre ei Unguri și Nemți, din satele *Rădăuți* „*Andreszfalva*” (Maneuți), *Satu-Mare*, *Burla* și *Milișăuți*³⁾.

Numai puțini dintre aceștia erau săteni români și anume: *Dumitru* și *Maxim Prelipcean* din *Satu-Mare* și *Mihai Poleac* din *Badeuți*.³⁾

¹⁾ Vezi: Dos. K. A. praez. N 1559/809 în Arhiva Statului din Cernăuți.

²⁾ Așa numiau Românii administrațiile Fondului bisericesc „din Bucovina”.

³⁾ Dos. cit, act. No. 630 și No. 747/809 în Arhiva Statului, Cern.

În ziua de 1 Iulie 1809 trimise la Cernăuți și dominiul Frătăuți 32 oameni, 19 pistoale, 7 săbii, 9 lănci și 3 cai. ¹⁾

Între „volinării“ din ocolul dominiului acestuia erau și următorii țărani români: *Gavril Hurjui*, înarmat cu 1 pușcă, 1 pistol și 1 sabie, *Istrati Chiraș* și *Andrei Bărariu*, tustrei din *Frătăuții-noi* ¹⁾; apoi *Lazăr Botexat*, *Dumitraș Jacută*, *Gavril Constantin*, și *Dumitraș Nicoară*, toți din *Frăuții-rehi*; ¹⁾ și *Nicolai Nistor*, din *Vicovul-de-sus*, înarmat cu 1 pușcă și 1 pistol. ¹⁾

Toți ceilalți voluntari din ocolul Frătăuților erau Unguri și Nemți. ¹⁾ Mai puțin noroc decât administratorii domeniilor Rădăuți și Frătăuți, avu mandatarul „scaunului Solcei“ în aflarea și trimiterea „volintirilor“.

Aceasta se cunoaște din următorul raport al acestui dominiu împăratească către Administrația Bucovinei din Cernăuți:

„Din 1950 oameni supuși acestui dominiu s'au aflat numai 12, cari voesc de bună voe să plece la apărarea țării. Ceilalți au declarat cu cuvinte aspre, că vor pleca abia atunci la graniță, când îi vor vedea făcând la fel pe Câmpulungeni și pe Dorneni. ²⁾

„Mai ales s'au arătat nesupuse satele: *Balaceana*, *Cajvana*, *Liuzii-Humorului*, *Comanești*, *Partești*, *Arbore*, *Iaslovăț* și *Botușana*.

Aceste sate n'au voit să trimită niciun singur om. Vrednic de laudă e numai satul Sucevița, care trimite pe cheltuiala sa un om.

Nici satele de coloniști germani *Arbore* și *Fürstenthal* (Vadul Vlădichii) nu s'au purtat mai bine decât satele naționale, cari nici acestea n'au voit să trimită nici-un om.“ ²⁾

Numai două sate din „scaunul Solcei“, adică *Marginea* și *Sucevița*, au răspuns la apelul stăpânirii, trimițând la un loc 12 oameni, cari au mers „de bună voie“ la oștirea austriacă. Satul *Marginea* a trimis 5 voluntari și anume: pe *Vasile Nichitan* voluntar pedestru, „om de 45 ani, însurat, cu 5 copii;“ ³⁾

Gavril Hură, „pe jos, de 38 ani, însurat, cu 1 copil“ ³⁾; *Ioan Ieremițan*, „pe jos, fecior neînsurat, de 25 ani“ ³⁾; *Dumitraș Niculcea*, „pe jos, flăcău de 22 ani“ ³⁾; *George Grigorean*, „călare, de 45 ani, însurat, cu 2 copii“ ³⁾. Din *Sucevița* au plecat 7 „volintiri“, și anume: *Simion Bodnareșcul*, flăcău de 20 ani, pe jos; ³⁾; *Dumitru Chiraș*, de 64 ani, însurat, cu 2 copii, pe jos; ³⁾ *Toma Botilă*, de 45 ani, însurat, cu 8 copii, pe jos; *An-*

¹⁾ Dos. cit. act. No. 747/809.

²⁾ Dos. cit. act. No. 496/809 și izvodul anexat.

³⁾ Din izvodul anexat la actul citat. No. 496/809.

drei Hură, de 33 ani, neînsurat pe jos; Vasile Ițcuș, de 24 ani; Iftemi Procopciuc, de 21 ani și Dumitru Hură, de 20 ani, tustrei neînsurați, și voluntari pedestri. ¹⁾

Acești oameni au fost conduși la Administrația „cercuală” a Bucovinei din Cernăuți de cătră vornicii acestor sate Trifan, Grigore și Popescul Simeon, și aici fură înrolați în „Divizia bucovineană de Arnăuți pedestri de țară”. ²⁾

[Continuarea urmează].

Simeon Reli

Răbojul cărților

G. Ibrăileanu, **Scriitori români și străini** — Iași, 1927

Noul volum al d. Ibrăileanu, așa de bogat în toate privințele, pune o piatră din cele mai de preț la templul occidentalizării noastre cărțurărești. Paginile sale despre scriitorii noștri pot sta alături, prin subtilitatea lor inanalizabilă, prin finețea caracterizărilor și adâncimea psihologică, — de cele mai distinse pagini ale oricărui critic occidental, iar cele despre străini aduc observații și sugerează altele atât de noi, încât pot întregi studii făcute în Apus ori lumina puncte de vedere necunoscute. Numai, traduse în vreun graiu european, valoarea acestora din urmă ar putea fi prețuită în adevăr.

Punctul de vedere psihologic al criticei d. Ibrăileanu se valorifică *mai ales* în analiza operei scriitorilor noștri în viață. Ceeace vede D-sa., în această privință, în scrisul D-lui Sadoveanu Jean Bart, M. Codreanu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez sau I. I. Mironescu, e cu deosebire prețios și sânt lucruri aici pe cari nimeni altul nu le-a văzut ori, de le-a văzut cineva, nu le-a priceput, ceeace e tot una. D. Ibrăileanu vede și *explicită*, făcându-ne să vedem și să pricepem și noi, simpli cetitori de literatură lucruri peste cari trecem cu cea mai mare ușurință. Realitățile cele mai simple, dar tocmai prin asta cele mai greu de prins, din opera vreunui scriitor, răsar înainte-ne, în urma citirii paginilor d-lui Ibrăileanu, cu evidența adevărului, unic și luminos. Aparențe contradictorii din vre-o operă sau alta (d. p. realismul și romantismul la d. Sadoveanu), se topesc armonice și apar perfect înțelese și firești, când cunoaștem ce spune despre ea cri-

¹⁾ Din izvodul anexat la actul 496 dos. cit.

²⁾ Act. No. 630 din dos. cit.

ticul; iar după-ce *astfel* D-sa ne-a alungat din suflet îndoieli și nedumeriri, ne lasă să tragem concluzii și ne încântă, în sensul cel mai nobil al cuvântului, cu evocare de vaste perspective și prețioase sugestii. Definirea sensului operei lui Ionel Teodoreanu, așa de greu definibil la o primă lectură; fixarea ca poet, în mijlocul generației sale, a lui Demostene Botez; Determinarea elementului de mare artă în opera d. Mihail Codreanu, pot exemplifica desăvârșit *arta* fără păreche, precizia totuș, uneori chiar în spirit matematic, a criticei d. Ibrăileanu.

Pentru scriitorii mai vechi: Eminescu (în parte), Caragiale, Creangă, punctul de vedere e mai mult istoric și sociologic. Pentru Caragiale, în deosebi.

La sfârșit, „Considerațiile tehnice“ asupra lui Eminescu și Coșbuc aduc, în acest volum, o nouă lature a preocupărilor d. Ibrăileanu cu privire la literatura noastră.

Minunate sânt paginile despre scriitorii străini. *Toate*. E aici o așa de simpatică, de înțelegătoare, de subtilă prezentare a oamenilor și operelor, încât te întorci de multeori la aceste pagini pentru a prinde *complexa frumusețe* a lor. Anatole France a găsit în d. Ibrăileanu un interpret fără egal: o spun cu toată convingerea că nu exagerez de loc; însemnările marginale la Scrisorile lui W. James sânt un admirabil capitol de psihologie, iar „fragmentele“ despre Proust sânt deocamdată fragmente dintr'un studiu de mare valoare despre creație și analiză în opera literară, studiu pe care numai d. Ibrăileanu îl poate da științei și literaturii noastre.

Întrunind atâtea puncte de vedere din care poate fi considerată o operă literară, critica d. Ibrăileanu are totodată pentru cetitor un farmec ce este numai al ei: farmecul adevărului profund, exprimat cu subtilitate și pătrundere, enunțat lapidar, uneori cu precizie matematică. D. Ibrăileanu nu se joacă cu vorbele: cuvântul nu-i la D-sa instrument pentru jonglerie superficială, ori pentru pedante artificialități de analiză, ci este ceea ce trebuie să fie: vehicul pentru idei ce clarifică și instruiesc.

D. Ibrăileanu contemplă opera literară, nu știu cum, *din lăuntru* ei; n'o analizează *din afară*: de aici, acea putere de sugestie a spuselor D-sale. Prin subtilitate de analiză apoi, acele perspective așteptate pentru spiritul cetitorului. Afară de asta, justețea și temeinicia criticei sale o singularizează în cultura noastră. Adăugându-se acestor calități o frumuseță specifică și at-

mosfera aceea de pură spiritualitate ce se degajează din orice rând, de pe orice pagină a sa, critica D-lui Ibrăileanu e o valoare pe care n'o putea ignora nici trata ușuratec istoriografia culturală a viitorului.

N. N. Răutu

Fata înșelată

(cântec popular)

Așa-mi trebuiește mie	Soarele n'a răsărit,
Dacă m'am potrivit ție!	Tu pe min' m'ai părăsit . . .
Să fi nu mă potrivit,	Ai! Iubi-te-ar cioarele
Mândră floare-aș fi 'nflorit,	Și 'ndrăgi-te-ar boalele,
Ca floarea de rosmalin,	Șapte boale
Mă purtau feciori'n sin . . .	Și-o lungoare,
Dar așa m'am potrivit	Și'ncă două frigurile
Buruiană-am odrăslit,	Să te ții numai de ele!
Fața mi s'a vestejit	Din arat
Trupul mi s'a betejit . . .	Până'n cărat,
Nu ți-o fi, bade, păcat,	Să te'ntoarcă mă-ta'n pat,
Tinerea m'ai înșelat:	Tot cu perni, cergă și tol
Tinerică ca mlada,	Pân'ți-a fi tot osul gol!
Cruduță ca papura . . .	Nici cu-atât nu te-oiu lăsa,
— Nu mi-o fi nici un păcat,	Și'ncă te-oiu mai blăstăma:
Că eu nu te-am înșelat,	Să fii rumăn ca ceara,
Ci doar numai te-am cercat . .	Să te clatini ca iarba!
Tu, de ce mi te-ai lăsat? . . .	Când ți-a fi mai îndemână,
— Dară cum nu m'oiu lăsa	Să nu poți mișca o mână,
Dac' ai prins a te jura	Când îi fi mai sănătos,
Că pe min' nu mă-i lăsa	Să nu miști un paiu de jos!
Soarele'n cer cât a sta.	

Din Mitocul-Adâncatei, jud. Dorohoi auzit de **Petru Iroaie**

Multe și mărunte...

Pe marginea unei legende a lui Alecu Rusu. —

Dintre bucățile scrise în franțuzește ale marelui prozator moldovean, două își iau subiectul din lumea legendelor poporului. E vorba de poveștile respective a două stânci din munții Neamțului, una de lângă Călugăreni (*La pierre du tilleul*), cealaltă de lângă Bicaz (*Le rocher du Corbeau*).

Așa cum o dă Russo pe cea din urmă, mărturisesc că nu mi-a prea lăsat impresie de autenticitate, cu toată asigurarea lui Alecsandri că a fost „culeasă la Biczaz“ ¹⁾ și cu toate că se știe că fostul judecător din Piatra cutreiera adeseori ținutul ²⁾. Legenda mi-a părut inventată de scriitor. Aceasta cu atât mai mult, cu cât în vara anului 1926, trecând pe lângă faimoasa stâncă, am auzit o poveste a ei, care are toate șansele să fie autentică. Iată-i cuprinsul: Dumnezeu ar fi vrut să-i înecă cândva pe oameni. În ce chip? I-a dat unui corb o stâncă mare, s'o arunce'n Bistrița și s'o iezească. Corbul a și plecat, dar în drum, la doi pași de destinație, a scăpat stânca din cioc. De aici numele de „Piatra Corbului“. „Așa povestesc țărani“, a adăugat cel ce mi-a spus-o, căraușul meu, de fel din Biczazul unguresc ³⁾.

Observ că această legendă mi se pare cu totul conformă spiritului poporului și nevoilor lui de a explica ciudătenii ale naturii ⁴⁾. Stânca de care e vorba, un monolit trântit lângă apa Biczazului, cu totul ruptă de șirul stâncilor din apropiere, pare într'adevăr căzută din cer.

Alături de legenda auzită de mine, cea a lui Rusu mi s'a părut o iscodire a lui, în stil romantic. Și totuși nu e așa. Interesându-mă ulterior la Biczaz de „poveștile“ cari circulă în legătură cu „Piatra Corbului“, mi s'a comunicat o legendă identică, în ce privește fondul, cu cea dată de Rusu. O dau în resumat, ea nefiindu-mi transmisă în graiul poporului. În vremea vechie, stăpânia în ținutul Neamțului un *domn* a cărui frumseță de fată se cheama Corbița. Năvălesc Tătarii, hanul lor o vede și-i place. Ea fuge în munți. Urmărită, fata ajunge pe stânca de lângă apa Biczazului. Tătarii dau de ascunzișul ei. Piatra aceasta nefiind decât pe o parte posibilă la scoborit, și aceasta fiind luată de Tătari, Corbița se aruncă în valurile râului. În acest timp Hanul se afla pe o altă stâncă mai mică, la vre-o 300 de metri depărtare de cea mare. De atunci piatra de pe care s'a

¹⁾ Cf. Convorbiri Literare VI, 438.

²⁾ Cf. *Al. Russo*, Piatra Corbului și Soveja. Notită istorică de P.V. Haneș. București, 1908 (Biblioteca populară enciclopedică „Socec“) p. VII-IX.

³⁾ Al cărui nume l-am pierdut odată cu fișa pe care însemnasem povestea lui, pe care o dau din amintire.

⁴⁾ Să nu uităm că corbul apare în Testamentul vechiu chiar în legătură cu potopul. La fel în legendele explicative ale potopului la popoarele primitive. Cf. Frazer, *Le folklore dans l'ancien testament* Paris, 1924 p. 108-110.

aruncat Corbița s'a numit „Piatra Corbiței“, iar mai târziu i s'a zis „Piatra Corbului.“ Iar cea pe care se afla Hanul s'a numit „Hantătarul“.

Dl. S. Borș, învățător la Bicăz, care a avut bunăvoința să-mi comunice această legendă, adaugă că bătrânul Dumitru Pușcașu, de 74 de ani, i-a spus: „Piatra Corbului“ se numește astfel de la niște corbi care-și făceau în fiecare an cuib în vârful ei. Iar piatra ce-i zice „Hantătarul“ se cheamă „Piatra Colibei“ pentru că e scobită și te poți adăposti sub ea ca'ntr'o colibă“.

În corbii de cari amintește informatorul d-lui Borș, trebuie oare să vedem o reminiscență a legendei povestite de că-răușul meu — corbul cu stâncă'n cioc? Fapt e că avem de-a face cu două legende ale aceleiași stânci. Cea auzită de mine trebuie să fie cea mai veche — socotind după caracterul ei mitologic. Ea nu caută să explice numai numele stâncii, ci însași proveniența și așezarea ei neobicinuită. Legenda dată de Rusu pare a fi mult mai nouă. Poate deaceea și circulă mai mult. După toate probabilitățile și el va fi auzit-o cu numele de Corbița — pe care îl și amintește odată ¹⁾ — și nu Maria, cum o întâlnim în *Le rocher du Corbeau*. Acest nume e atestat, (pentru stâncă) și 'n *Dicționarul Județului Neamțu* al lui C. Gheorghiu: „Stâncă Corbiții“ ²⁾. Rusu a ținut însă să amplifice povestea, să-i dea un logodnic fetei — de el vorbește și *Dicționarul* citat —, numele de Corbu tatălui etc. Motivul este însă popular, dovadă legenda care circulă și astăzi în ținut.

De altfel și cealaltă legendă a lui Rusu, *La pierre du tilleul*, e atestată — în germene — și anume de un alt scriitor al timpului care se ocupa de ceea ce astăzi numim folclor, de Asachi. Numele îl întâlnim în următoarele versuri ale cunoscutei sale balade *Turnul lui Butu*:

„Peatra - Teiul a ura
Pân cucoșul va cânta“.

Iar motivul, în nota: „Peatra Teiului după tradiție poporană un lăcaș a diavolilor“. (În broșura: *Lupta Moldovenilor cu cavarierii crucieri la anul 1423* etc. Iași, 1845, p. 11. După cât avem cunoștință, această notă lipsește în alte ediții ale baladei).

Ion Mușlea

¹⁾ Alexandru Russo, *Scrieri, Publicate de Petre V. Haneș*. Ediția Academiei Române. București, 1908. p. 305.

²⁾ Apud Petre V. Haneș, *Alexandru Russo*. București, 1901. p. 80, nota 1.

Cum ne înduioșează N. N. Vasiliu și cum ne consolează Radu Cosmin.—

N'o să mă străduiesc de a-i arăta d-lui N. N. Vasiliu cine-o fi „cunoscutul¹⁾ folclorist, filolog, sau cum așa ceva, cu misterioase îndeletniciri pe lângă spitalul (uman)²⁾ din Suceava“ (vezi nedumerirea d-lui N. N. Vasiliu în „Țara de jos“ An. IV 1927, 98). Ba n'o să mă străduiesc nici de a semna din nou³⁾ inefabila superficialitate a acestui d-tai-Vasiliu care, pretându-se la atât de ieftinul procedeu al generalizării dintr'un singur condei, decreta mai ieri despre nemernicile reviste „de provincie“ că „singura preocupare constantă a publicațiilor acestora e să se apropie cât mai mult de nivelul celor bucureștene“, neaducând [ele] nici „un cât de slab ecou al vieții din imediata lor apropiere. Nimic din personalitatea ținutului unde apar... Și nimic din folclorul regiunii.. „!—La ce bun această strădanie a mea în fața betegiei sofistice care cu orice preț ține să afirme că albul nu e negru?!

Dar ceea ce totuși înduioșează, sânt recente lacrimi... de cerneală, cu cari acelaș N.N.V. inundă „Țara de jos“ 1927, 99 — lacrimi ca acestea deci: „Nouă însă ne vine a plânge când constatăm că au trecut atâția ani dela unire și totuși diferențele de nivel intelectual și de mentalitate, dintre deosebitele provincii desrobite și regatul, au rămas încă dureros de isbitoare...”

... Și totuși nu ne prea putem întovărăși amarei plângori a d-lui Vasiliu, fiindcă d. p., de dată foarte recentă, în Maiu 1927, marele — un alt *mare* — „inspector al activității culturale extrașcolare“, Radu Cosmin, într'un minunat iurus al *ofensivei* sale *culturale*, ne-a cosolat cu desăvârșire de acele „dureros de isbitoare“ diferențe „de nivel intelectual și de mentalitate“. Suceava noastră, bântuită de inspecția culturală a d-lui Radu Cosmin, s'a învrednicit atunci să înregistreze cele mai noi modificări inspectorial-culturale în domeniul mitologiei antice [aflând d. p. că *Anteu* e fiul *Hygeei* etc.]. Ba aceeași Suceavă, cui bar de ruginit provincialism, a putut confirma decernarea premiului I-ii de *geniu al banalității*, conferit crainicului cultural Radu Cosmin de E. Lovinescu [Critice vol. VII pag. 96]. Amănuntul merită să fie prins și el în dosarul *Indocității provincialiste*: „D-lor, am răgușit; nu

¹⁾ „cunoscutul“ folclorist... — nuanțează bunăvoința Vasiliană.

²⁾ Ilustrul Vasiliu își debitează deci spiritele și între paranteze!...

³⁾ Vezi „Făt-frumos“ An. II 1927, 94 și „Junimea literară“ An. XVI 1927, 121.

vă mirați c'am răgușit. Am răgușit alaltăieri în Sălaj, și ieri în Rădăuți. Și mort de-aș fi fost, îmi luam patul ca Lazar și tot veniam în mijlocul D-Voastre..! — se extazia furibundul Radu Cosmin... Iar duiumul elevilor Suceveni, cu gândul poate la marele neinspector Gh. Lazăr din Avrig, își deghiza izbucnirile ilariante cu frenetice aplause — adevărate ovațiuni pentru *geniul banalității* și pentru *suveranul ignoranței*!...

„Prin Ițcani și Predeal nu se intră într'o țară de barbarie“ — preciza mai anii trecuți N. Iorga. Precizare care nu numai în zilele lui Dr. E. Kozak [1904], dar și'n cele ale mistificătoarei și conștientei reavoinți N. Vasiliene și'n cele ale bietelor specimene Radu-Cosminești — rămâne actuală!

* * *

Generalizare ieftină. — Insistând asupra *unui ciclu de „poeme“*, manuscris din veacul al XVII-lea, cu „poeme“ în versuri și schioape și searbede, — d-l Em. Grigoraș (cu articolul *Un ciclu de poeme* din „Propilee literare“ An. II. 1927 Nr. 6) ajunge (la pag. 19) până la următoarea foarte riscată concluzie: „atât autorii cunoscuți, cât și limba celor necunoscuți, situează ciclul acesta de poeme în Muntenia. Deci Muntenia cu arhitectura ei bizantină are și poezie bizantină. Era și de așteptat. Mai aproape de Bizanț ca Moldova, ea trebuia să-i sufere influența. În timp ce Moldova se dedă la manifestațiuni de cultură europene, cu Dosoftei, Varlaam, Petru Movilă, Spătarul Miclescu și D. Cantemir, Muntenia se mulțumește cu Poezie“.

O precizare chiar numai în această parte de „concluzii“! N'o fi oare mult mai multă *poezie*, mai mult pitoresc al limbii și al fondului chiar, în nesînchisita formă *prozaică* a atâtor manuscrise (și moldovene, nu numai muntene!) cu aceleași elemente de fond (*Istoria Troadei, Alixândria*, etc.) — mult mai multă *poezie* deci în aceste neversificate și general răspândite manuscrise, decât în biete versificații semnalate acum cu atâta emfază („Am descoperit de data aceasta, că în secolul al XVII, cât și în cel al XVIII, am avut o literatură, în cadrul oriental...“ etc. pag. 17) de d-l Grigoraș?

Dar culminația exagerărilor d-lui Grigoraș (pag. 19): „în timp ce Transilvania nu ajunge decât la filologi și istorici, șesul Dunării (deci — chipurile — Muntenia!) ne arată drumul literaturii“!

Oare? Dar nemernicul de I. Budai-Deleanu, nu precumpenește ¹⁾ el oare de zeci de ori cu vârf și îndesat, toată îngrămădeala de „versuri“ insipide *descoperite* de d-l Em. C. Grigoraș?

* * *

Brătescu-Voinești în nemțește — „Prager Presse“ (An. VII 1927 No. 17. din 26 Iunie a. c.), organ oficial al guvernului ceho-slovac, ni-l dă pe *Bietul Tric* în traducerea d-lui H. Block.

Leca Morariu

PENTRU CARTEA ISTRO-ROMÂNEASCĂ! — Fondul „C. I.“ a mai sporit cu următoarele daruri: **1.500 lei** dela revista „**Floarea Soarelui**“, București, Aleza Blank B. 39; câte **500 lei** dela P. C. Sa Păr. Econom **Dumitru Furtună**, Dorohoi și dela d. **Dr. Vasile Marcu** avocat Cernăuți; **200 lei** dela d. **Ilie Doboș-Boca** revizor școlar Suceava; câte **100 lei** dela d-nii **Luca Buliga** dir. școl. Pătrăuți pe Suceava, **Gh. Solonar** învățător ibidem; **Modest Buliga** dir. școl. Stroești (jud. Suceava) și d-l **Vasile Solonar** din Pătrăuți pe Suceava; câte **50 lei** dela d-nii **Dr. Mardarie Cerlincă** bibliotecar universitar Cernăuți, **Dr. Calistrat Șotropa** profesor Cernăuți și **Al. Vasiliu** învățător Tătărași (jud. Fălțiceni); **25 lei** dela d. **Dim. Lumiceanu** subprefect Cernăuți. — Fondul „C. I.“ (Carnet de depuneri Nr. 671 dela Banca Suceveană, Suceava) s'a ridicat deci, din 10 Ianuarie 1927 până astăzi, la suma de **19.525 lei** plus **635 lei** dobândă (– 30 Iunie 1927) = **20.160 lei!**

De-ale Administrației

Ctitorii noștri. — Revista „Făt-frumos“ s'a mai învrednicit de următoarele daruri: **10.000 lei** dela Înaltul *Consiliu Eparhial ort. or. din Bucovina*; câte **350 lei** dela d-nii **Nicolai Prelici** inspector general de finanțe Cernăuți, **Dr. Vasile Marcu** avocat Cernăuți și **Iancu Pavel** inginer Moreni (jud. Prahova); câte **150 lei** dela d-nii **Dr. Isidor Bodea** medic-director Cernăuți, **Dr. Minodor Bendeveschi**, notar public Rădăuți și **Teofil Gramatovici** director general Cernăuți; **100 lei** dela d. **Aurel Barbier** profesor Râmnicul-Sărat și **Numitor Liteanu** avocat Cernăuți; **60 lei** dela d. **Dr. Calistrat Șotropa** profesor Cernăuți; **50 lei** dela P.C. Sa Păr. **Ioan Nisioiu** preot Corovia (jud. Cernăuți); **25 lei** dela d. **Dim. Lumiceanu** subprefect Cernăuți. — Mulțumiri cordiale!

¹⁾ Vezi și „Făt-Frumos“ An. I 1926. 24.

SUCEAVA Septembrie-Octombrie 1927

Apare tot la două luni

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

SUCEAVA, Spital

ABONAMENTUL (achitat numai anticipativ):

În Țară 150 lei pe an

În Străinătate 600 lei pe an

Colaboratorii plătesc*) numai 100 lei pe an.

CUPRINSUL:

L. Mărin	† Dimitrie Dan
Cântece populare	culese de Dim. Dan
Leca Morariu	Pentru cea mai artistică scrisoare a lui Creangă
C. Berariu	Penumbră (versuri)
I. Urban-Iarnik	Scrisoare (din 1888) către I. Ne- gruzzi
Barbu Pruteanu	Când a împlinit Domnița 16 ani (versuri)
Al. Procopovici	Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane (sfârșit)
Cântec haiducesc	cules de Leca Morariu
Pericle Pajahagi	Boulu-i pravdă-al Dumnidzău (în dialect aromân)
Vorbe adânci	culese de P. Iroaie
Chr. Geagea	Funcționarul turc
Cântece	culese de Fr. Vrânceanu, Alex. Gh. Morariu, Leca Morariu și Ax. Bilețchi-Oprișanu
Simeon Reli	Mandatarul din Humor (1809)
N. N. Răutu	Răbojul cărților
Fata înșelată (cântec popular)	cules de P. Iroaie
I. Mușlea și Leca Morariu	Multe și mărunte . . .
Pentru Cartea Istro-Românească; De-ale administrației; Bibliografie.	

*) Le atragem însă atenția că mai sânt și reviste cari își plătesc cola-
boratorii!

Bibliografie

Cărți

- Leca Morariu, *Decameronele strămoșilor noștri* Extras din *Omagiu lui I. Bianu*, București 1927.
- A. Gorovei, *Societatea națiunilor*, București "Cartea rom."
- Ecom. D. Furtună, *Cântece bătrânești din părțile Prutului*, București 1927.
- C. Gane, *Intâmplarea cea mare*, București „Cartea rom.”
- Ion Mureșanu, *Ardealul*, București „Cartea rom.”
- P. Constantinescu-Iași *Originalitatea pridvorului deschis în arhitectura românească*, Iași 1927.
- P. Constantinescu-Iași *Evoluția stilului moldovenesc*, Iași 1927.
- Al. Popescu -Telega, *Lirica portugheză de axi*, Craiova (1927).
- Gh. Gh. Burghiele, *Adunarea constituantă a României* Dorohoi 1927.
- V. Tempeanu, *Sappho* traged. în 5 acte trad. din Fr. Grillparzer, Fălticeni (1927).
- N. Drăganu, *Răspuns la un răspuns* Extras din „Junimea literară” 1927, Cernăuți 1927.
- P. Sireteanu, *Amintiri din războiul pentru independență* Extras din „Junimea literară” 1927, Cernăuți 1927.
- N. Georgescu-Tistu, *Correspondance d'un secrétaire princier en Roumanie* *Emile Picot (1866-1868)* Paris 1927.
- N. Georgescu-Tistu, *Emile Picot et ses travaux relatifs aux Roumains*, Paris 1927.
- Sever Pop, *Buts et methodes des enquêtes dialectales*, Paris 1927.

Piese muzicale

Treizeci cântece populare aale din culegerile premiate . . . de Societatea compozitorilor români în 1925, București 1927.

Buletine, anuare

- Buletinul facultății de științe din Cernăuți* An. I 1927 fascie. I cu studii de fizică, chimie, botanică, zoologie și geologie.
- Tiberiu Crudu *Șapte ani din viața unei școli normale*, Botoșani 1927.
- Raportul Societății academice române „Junimea”* (Cernăuți) pe anii 1908/1909 - 1925 1926.